

Zitting 1976–1977

14 515

Verslag van de vaste commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten omtrent haar werkzaamheden

Nr. 1

VERSLAG

Vastgesteld 7 juni 1977

De vaste commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten heeft de eer, van haar werkzaamheden in de periode van 15 mei 1975 tot 7 juni 1977 als volgt verslag te doen.

1. Samenstelling van de commissie

De samenstelling van de commissie is gedurende de verslagperiode ongewijzigd gebleven. Leden waren de heren Aantjes, Andriessen, Van Thijn (voorzitter), Wiegel, De Gaaij Fortman, Drees, Kruisinga en Terlouw.

2. Gedurende de verslagperiode door de commissie verrichte werkzaamheden

1. Op 10 september 1975 heeft de commissie met de minister van buitenlandse zaken overlegd over de achtergronden van het vertrek uit Nederland van de heer A. Kisselew, medewerker van de ambassade van de Sowjet-Unie in Den Haag, van wie was komen vast te staan dat hij gepoogd had Nederlandse militairen om te kopen ter verkrijging van militaire inlichtingen. De heer Kisselew is kort na de ontdekking van deze pogingen tot omkoping door zijn regering teruggeroepen.

2. Op 23 september 1975 heeft de minister van binnenlandse zaken de commissie ingelicht over de aanhouding op 5 september 1975 in Amsterdam van vier houders van Syrische paspoorten, die een aanslag in de zin hadden op het Russische rijtuig in de Warschau-Express tijdens een opstap op het station van Amersfoort. De terroristen gingen er, blijkens op hen gevonden papieren, van uit dat de route via Nederland een vluchtweg was voor Russische joden die naar Israël wilden emigreren. Zij hadden na gijzeling van een aantal mannelijke passagiers de minister-president willen dwingen een door hen opgestelde verklaring voor de televisie af te leggen. De Amsterdamse politie heeft de terroristen enkele dagen voor de beraamde aanslag in een Amsterdams hotel kunnen aanhouden op grond van aanwijzingen, verstrekt door de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

3. De commissie heeft op 27 januari 1976 met de minister van binnenlandse zaken mondeling overleg gevoerd over het functioneren van de Binnenlandse Veiligheidsdienst in verband met de treinkaping bij Beilen en de

bezetting van het Indonesische consulaat in Amsterdam. In de loop van dit verslag komt de commissie daarop nog terug. Voorts werd bij die gelegenheid met de minister gesproken over enkele perspublicaties betreffende activiteiten in Nederland van de Amerikaanse inlichtingendienst CIA.

4. Met de minister van defensie had de commissie op 17 februari 1976 een uitvoering overleg over de opzet en de werkwijze van de militaire inlichtingendiensten. Aan dit overleg wordt in het vervolg van dit verslag een afzonderlijke paragraaf gewijd.

5. De commissie heeft op 5 mei 1976 met de minister van binnenlandse zaken gesproken over de geconstateerde spionageactiviteiten van de Russen G. M. Burmistrow, verbonden aan de Sowjet-ambassade in Den Haag, en V. T. Khlystow, werkzaam voor Elorg B.V. in Hilversum, een bedrijf dat zich bezighoudt met de verkoop van in de Sowjet-Unie vervaardigde rekenmachines. Burmistrow werd door de regering persona non grata verklaard, waarna hij Nederland verliet. Khlystow werd uitgewezen.

6. De commissie heeft op 11 mei, 16, 17 en 24 juni 1976 vergaderd naar aanleiding van een publikatie in «Elseviers Magazine» over activiteiten van de Russische geheime dienst KGB in Nederland en een daarmee verband houdende brief van de heren Van der Lek en Van der Spek. Tijdens deze vergaderingen is onder meer mondeling overleg gevoerd met de minister-president, de minister van binnenlandse zaken en de minister van defensie. In het vervolg van dit verslag wordt hieraan een afzonderlijke paragraaf gewijd.

7. Op 22 juni 1976 heeft de commissie met de minister van binnenlandse zaken overleg gevoerd over enkele onderwerpen die aan de orde geweest zijn bij het debat in de Kamer over het vorige verslag van de commissie, op 24 en 25 juni 1975. In het vervolg van dit verslag wordt op deze onderwerpen afzonderlijk ingegaan.

8. Met de minister van justitie en de minister van binnenlandse zaken heeft de commissie op 29 september 1976 gesproken over de toen juist verrichte aanhouding van de Nederlandse Ludwina J. in Tel Aviv en de Nederlander Marinus N. in Bombay in verband met een voorgenomen kaping van een toestel van Air France op de lijn Parijs-Tel Aviv-Bombay. De commissie heeft bij deze gelegenheid tevens inlichtingen gevraagd en verkregen over mogelijke steunpunten van buitenlandse terroristische organisaties in Nederland en over de mogelijkheden om daartegen op te treden.

9. Met de minister-president, minister van algemene zaken, heeft de commissie op 20 december 1976 een overleg gehad over opzet en werkwijze van de Inlichtingendienst Buitenland. Verderop in dit verslag wordt daarover afzonderlijk bericht.

10. Op 9 februari 1977 heeft de minister van binnenlandse zaken de commissie inlichtingen verstrekt over de aanwijzingen die hadden geleid tot de aanhouding op 31 januari van zes leden van de organisatie Rode Hulp, op verdenking van het plaatsen van een door henzelf vervaardigde bom in Amsterdam.

3. De behandeling van individuele klachten

Gedurende de verslagperiode heeft de commissie acht klachten van individuele burgers behandeld.

Van deze acht klachten waren er twee afkomstig van briefschrijvers die vermoedden dat hun telefoon werd afgeluisterd. Voor de commissie is komen vast te staan dat dit niet het geval was.

Vier briefschrijvers vroegen de commissie een onderzoek in te stellen naar veronderstelde bemoeienis van de BVD met door hen ondernomen sollicitaties. In twee gevallen bleek van zulk een bemoeienis geen sprake te zijn. In het derde bleek, met medeweten van de sollicitante, een veiligheidsonderzoek te zijn ingesteld. De uitslag daarvan liet enige tijd op zich wachten. De verlangde aanstelling kon daarna doorgang vinden. De vierde klacht werd

niet verder behandeld toen de klager naliet te antwoorden op de vraag van de commissie, bij welke sollicitatie(s) hij naar zijn oordeel gehinderd zou zijn door van de zijde van de BVD verstrekte inlichtingen.

Eén klacht was afkomstig van een briefschrijver die zich erover beklaagde dat buiten hem om in zijn onmiddellijke omgeving op initiatief van de BVD inlichtingen over hem waren ingewonnen. Een door de commissie ingesteld onderzoek wees uit dat door de BVD inderdaad inlichtingen waren ingewonnen, maar dat hiervoor een geheel ander motief gold dan de betrokkene had verondersteld. De commissie heeft de briefschrijver van de uitkomst van haar onderzoek in kennis gesteld.

Tenslotte was er een verzoek van een oud-medewerker van de BVD betreffende zijn rechtspositie. De voorzitter van de commissie heeft de betrokkene ontvangen en diens verzoek vervolgens ter kennis van de minister van binnenlandse zaken gebracht.

4. Een wettelijke regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten

Op 26 juni 1975, bij de behandeling van het vorige verslag van de commissie omtrent haar werkzaamheden, heeft de Kamer een motie-Roethof c.s. aanvaard (kamerstuk 12 385, nr. 4), waarin de regering werd uitgenodigd op zo kort mogelijke termijn met voorstellen te komen voor een wettelijke regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, ter vervanging van het thans als grondslag dienende koninklijk besluit van 5 augustus 1972. De volledige tekst van deze motie luidde:

«De Kamer»,

gehoord de beraadslaging over de verslagen van de vaste commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten omtrent haar werkzaamheden;

van mening, dat het in verband met de democratische controle op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van belang is de taak, organisatie, werkwijze en samenwerking van die diensten een wettelijke grondslag te geven;

nodigt de minister uit, op zo kort mogelijke termijn aan de Staten-Generaal daartoe strekkende voorstellen te doen, en gaat over tot de orde van de dag.»

De minister van binnenlandse zaken verklaarde zich in het bij die gelegenheid gehouden debat bereid, met zijn hierbij betrokken ambtgenoten te overleggen of het mogelijk en gewenst is een wettelijke regeling voor de BVD en de andere inlichtingendiensten tot stand te brengen. Mocht dit overleg tot enig resultaat leiden, aldus de minister, dan zal nader beraad in de ministerraad noodzakelijk zijn (Handelingen 1974-1975, blz. 5424, tweede kolom).

In een op 22 juni 1976 gehouden mondeling overleg heeft de commissie de minister gevraagd welke stappen sinds de aanvaarding van de motie door de regering waren ondernomen. De minister deelde mee dat de motie in de ministerraad onderwerp van bespreking had uitgemaakt en daar niet op principiële bedenkingen was gestuit. De regering acht het in beginsel mogelijk een wettelijke regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten tot stand te brengen zonder de effectiviteit van die diensten te schaden. Een ambtelijk voorontwerp voor een wettelijke regeling van de Binnenlandse Veiligheidsdienst is al gereed en zou, zo deelde de minister mee, indien de commissie voorshands met een tot de BVD beperkte regeling zou kunnen instemmen, nog in de lopende parlementaire periode kunnen worden behandeld. De voorbereiding van een wettelijke regeling die alle inlichtingen- en veiligheidsdiensten omvat - dus ook de militaire inlichtingendiensten en de Inlichtingendienst Buitenland - zei de minister te beschouwen als een zeer

tijdroevende zaak, die veel en moeizaam interdepartementaal overleg zal vergen en daarom zeker niet in deze parlementaire periode zal kunnen worden voltooid. De laatstgenoemde diensten functioneren in veel opzichten anders dan de BVD, zodat niet steeds dezelfde formuleringen bruikbaar zullen zijn.

In de op deze mededelingen gevolgde gedachtenwisseling heeft de commissie zich op het standpunt gesteld, dat ondanks de genoemde bezwaren de regering zou moeten streven naar een zo spoedig mogelijk tot stand brengen van een alle diensten omvattende wettelijke regeling, ook al zou dit betekenen dat in deze parlementaire periode nog geen resultaten verkregen kunnen worden. Een wettelijke regeling die uitsluitend op de BVD betrekking heeft zou haars inziens een wonderlijke indruk maken. In de status van de diensten is geen motief voor een verschillende behandeling te vinden.

De regering heeft met deze opvatting van de commissie rekening willen houden. Ten tijde van de vaststelling van dit verslag was een interdepartementale ambtelijke werkgroep met de opstelling van een alle diensten omvattende wettelijke regeling doende.

5. Een herwaardering van de vertrouwensfuncties

In de verslagperiode heeft de commissie met de minister van binnenlandse zaken voorts gesproken over de wenselijkheid van een vermindering van het aantal vertrouwensfuncties bij de rijksoverheid. In haar vorige verslag heeft de commissie al op zulk een vermindering aangedrongen (kamerstuk 13 405, nr. 1 blz. 3). In het kamerdebat naar aanleiding van dat verslag zegde de minister toe, in de ministerraad te zullen voorstellen om op soortgelijke wijze als in 1970 is geschied het totaal van de vertrouwensfuncties in ogen-schouw te nemen en daarbij na te gaan of het aantal daarvan kan worden teruggebracht.

De minister deelde de commissie op 22 juni 1976 mee dat de instelling op handen was van een ambtelijke commissie die tot taak zou krijgen te bezien, in hoeverre een vermindering van het aantal vertrouwensfuncties mogelijk is. Deze commissie is inmiddels bij beschikking van de minister van binnenlandse zaken van 31 augustus 1976 ingesteld onder de naam Commissie Herwaardering Vertrouwensfuncties (Staatscourant van 7 september 1976). Zij heeft blijkens die beschikking tot taak gekregen «te bezien in hoeverre de functies bij de rijksoverheid, welke ingevolge artikel 3 van de Beschikking Antecedentenonderzoeken door de betrokken ministers als vertrouwensfuncties zijn aangewezen, als zodanig dienen te worden gehandhaafd nadat ze opnieuw zijn getoetst aan de daarvoor gestelde criteria». Voorzitter van de commissie is mr. A. J. Andrée Wiltens, plaatsvervangend secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

In het overleg met de vaste commissie heeft de minister er de nadruk op gelegd dat de regering niet voornemens is wijziging te brengen in de normen die de commissie-Bos indertijd voor vertrouwensfuncties heeft opgesteld. Deze normen zijn een uitwerking van artikel 3, eerste lid van de Beschikking Antecedentenonderzoeken, luidende: «Onder vertrouwensfunctie wordt verstaan een functie die de mogelijkheid biedt de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat te schaden dan wel het naar behoren functioneren van een vitaal onderdeel van een departement van algemeen bestuur of van een daaronder ressorterende dienst, bedrijf of instelling in gevaar te brengen». Wel in overweging is de vraag, of de toepassing van deze normen door de onderscheidene ministers geen herziening behoeft in die zin, dat daarbij een grotere uniformiteit in acht dient te worden genomen. Deze toetsing van het beleid van de afzonderlijke ministers aan de gestelde normen kan wellicht tot een reducering van het aantal vertrouwensfuncties leiden, aldus de minister. De bewindsman hoopte dat nog in deze kabinetsperiode tot enig resultaat zou worden gekomen.

Enkele leden van de commissie, met name de leden Van Thijn, De Gaaij Fortman en Terlouw, betreuren het dat de regering niet voornemens is in de

thans voor vertrouwensfuncties geldende criteria wijziging te brengen. Zij wezen in dit verband op een passage in het vorige verslag van de commissie, waarin de regering in overweging werd gegeven de in artikel 3 neergelegde omschrijving van vertrouwensfuncties minder strak uit te leggen, in het bijzonder waar het criteria betreft als «de veiligheid of andere gewichtige belangen van de Staat» en «een vitaal onderdeel van een departement van algemeen bestuur» (Kamerstuk 13 405, blz. 3, derde alinea).

6. De verantwoordelijkheid van de burgemeester voor werkzaamheden die politie-ambtenaren ten behoeve van de BVD verrichten

Ingevolge artikel III, 3, tweede lid, van het KB betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten wijzen de burgemeesters in gemeenten met gemeentepolitie in overeenstemming met de minister van binnenlandse zaken ambtenaren van gemeentepolitie aan voor het in nauw en voortdurend overleg met het hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst verrichten van werkzaamheden ten behoeve van deze dienst.

Naar het oordeel van de commissie was onvoldoende duidelijk of en in hoeverre de burgemeester verantwoordelijkheid draagt voor het handelen van politie-ambtenaren die ingevolge deze bepaling werkzaamheden ten behoeve van de BVD verrichten. Het antwoord dat de minister van binnenlandse zaken op 25 maart 1975 heeft gegeven op een desbetreffende schriftelijke vraag van de heer Van der Lek¹, heeft blijkens discussies in enkele gemeenteraden (Utrecht, Enschede) nog niet de gewenste helderheid gebracht.

De minister zei van oordeel te zijn dat hij, als minister van binnenlandse zaken, de verantwoordelijkheid draagt voor hetgeen ambtenaren van gemeentepolitie ingevolge de regeling van artikel III, 3 van het KB van 1972 ten behoeve van de BVD verrichten. Waar de politie optreedt uit hoofde van haar in dit artikel voorziene relatie met de BVD, is de burgemeester in de gemeenteraad niet interpellabel, maar moet zo nodig de minister van binnenlandse zaken in het parlement ter verantwoording worden geroepen. Voor activiteiten van een eigen inlichtingendienst van de gemeentelijke politie, uitsluitend in het belang van de openbare orde, blijft de burgemeester natuurlijk ten volle tegenover de raad verantwoordelijk.

De commissie kan zich met deze opvatting van de minister verenigen. Zij meest dat nu voldoende duidelijk is hoe de verantwoordelijkheden liggen.

Op verzoek van de commissie heeft de minister bij deze gelegenheid voorts meegedeeld hoeveel ambtenaren van gemeente- en rijkspolitie voor het geheel of een gedeelte van hun werktijd zijn aangewezen om werkzaamheden ten behoeve van de BVD te verrichten. De minister heeft daarmee gevolg gegeven aan de toezegging die hij deed bij het debat in de Kamer over het vorige verslag van de commissie omtrent haar werkzaamheden (Handelingen 1974–1975, blz. 5366 en 5367).

7. De Zuidmolukse acties bij Beilen en in Amsterdam

Op 27 januari 1976 heeft de commissie met de minister van Binnenlandse Zaken gesproken over het functioneren van de BVD in verband met de treinkaping bij Beilen en de bezetting van het Indonesische consulaat-generaal in Amsterdam.

De minister deelde in dit overleg onder meer mede, dat de actie bij Beilen voor de regering als een volkomen verrassing was gekomen. De bezetting van het consulaat-generaal was een spontane actie naar aanleiding van de treinkaping. Vast staat, dat ook de Zuidmolukse leiders niet van de plannen op de hoogte waren.

De kern van de beramers van de treinkaping woonde in twee bijeen gelegen straten van de Zuidmolukse woonwijk in Bovensmilde. Deze kern heeft de gijzelingsactie gedurende een tiental weken voorbereid.

¹ Dit antwoord luidde:

«De directe verantwoordelijkheid voor het handelen van de politieambtenaren, die ingevolge artikel III, 3, van het vermelde KB zijn aangewezen voor het verrichten van werkzaamheden ten behoeve van de Binnenlandse Veiligheidsdienst en van de ambtenaren, die door hen met de feitelijke uitvoering daarvan zijn belast, berust voor wat betreft de gemeentepolitie bij de burgemeester en voor wat aangaat het korps Rijkspolitie bij de Minister van Justitie.»

«Daarnaast kan het hoofd van de BVD verantwoordelijk worden gesteld voor hetgeen de politie uitdrukkelijk op zijn verzoek heeft verricht en voor hetgeen in verband met het gepleegde nauw en voortdurend overleg redelijkerwijs geacht moet worden door de politie te zijn gedaan ten behoeve van de goede vervulling van de taak van de BVD. De Minister van Binnenlandse Zaken, onder wie de BVD werkzaam is, draagt hiervoor dan de politieke verantwoordelijkheid.»

De minister wees er de commissie op dat het voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst heel moeilijk is inlichtingen uit Zuidmolukse kring te verkrijgen. Het is een in menig opzicht gesloten gemeenschap met een heel eigen code. A fortiori is dit onmogelijk wanneer het min of meer losse clubjes betreft, zoals dat waaruit de treinkapers voortkwamen. Zou de regering het doen en laten van verscheidene duizenden individuele Zuid-Molukkers doeltreffend in het oog willen houden, dan zou dat niet alleen een enorm apparaat vereisen, maar bovendien vrijwel tot een politiestaat leiden. Die weg wil de regering niet op.

De commissie kon voor deze zienswijze van de minister wel enig begrip opbrengen. Toch meende zij dat van de BVD meer verwacht had mogen worden na de waarschuwingen die lagen opgesloten in de overval op de Indonesische ambassade in 1970 en in de verijdelde plannen tot gijzeling van de Koningin. De BVD is er nu juist om, indien de bescherming van de rechtsorde dit vereist, inlichtingen te verwerven. Had ook het veelvuldig wapenbezit in Zuidmolukse kring niet tot eerder ingrijpen moeten leiden? Geven de gebeurtenissen de regering nog aanleiding tot wijziging van haar tot dusver gevoerde beleid?

De minister legde er in zijn antwoord nogmaals de nadruk op dat beide acties, bij Beilen en in Amsterdam, waren ondernomen door nagenoeg individueel opererende jongeren. Het is uitgesloten zulke acties steeds tijdig op te sporen en te verhinderen, behalve wellicht in een politiestaat. Niettemin zal het gebeurde voor de BVD aanleiding zijn haar activiteiten op dit terrein voor langere tijd uit te breiden.

Het is waar dat onder Zuid-Molukkers veel verboden wapenbezit voorkomt, aldus de minister. Optreden daartegen is in de eerste plaats een zaak van Justitie. De BVD heeft geen opsporingsbevoegdheid. De dienst draagt wel inlichtingen aan, maar het is de politie die executief optreedt, in het bijzonder het onlangs door de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken ingestelde landelijk rechteam voor de opsporing van terreurmisdriven.

De commissie meent met vermelding van deze punten uit het gevoerde overleg te moeten volstaan.

8. Onderzoek naar aanleiding van een publikatie in «Elseviers Magazine»

In mei 1976 werd de commissie geconfronteerd met de nasleep van een publikatie in «Elseviers Magazine» van 24 april van dat jaar. Onder de kop «Amerikaanse geheime dienst waarschuwt: KGB drong door in Tweede Kamer» werd daarin gewag gemaakt van activiteiten van de Russische geheime dienst KGB in Nederland. Vooral de volgende passage in het artikel trok de publieke aandacht:

«Elsevier beschikt over een lijst met namen van min of meer vooraanstaande Nederlanders, van wie volgens een functionaris van de Amerikaanse geheime dienst met volstrekte zekerheid mag worden aangenomen dat ze in Nederland als KGB-agenten opereren. Zij hebben, aldus dezelfde bron, meermalen geheime KGB-bijeenkomsten in Oosteuropese landen bezocht. Op die lijst bevindt zich een P.v.d.A.-lid uit de Amsterdamse gemeenteraad, een Tweede-Kamerlid van een andere progressieve partij, twee voormalige studentenleiders, een vrouwelijk lid van een communistische jongerenorganisatie, en twee hoogleraren uit Utrecht en Leiden.»

Op 6 mei daaraanvolgend berichtten enkele regionale dagbladen – «De Limburger», «De Stem» en «De Gelderlander» – dat het Tweede-Kamerlid op de door Elsevier bedoelde lijst dr. B. van der Lek zou zijn, en het Amsterdamse gemeenteraadslid de heer J. C. (Han) Lammers.

Terstond na het verschijnen van deze berichten heeft de voorzitter van de commissie zich met de Minister van Binnenlandse Zaken in verbinding gesteld en hem verzocht de commissie op zo kort mogelijke termijn in te lichten. Ook de Kamervoorzitter had de minister inmiddels verzocht klaarheid te scheppen. Op 14 mei ontving de commissie van de minister de volgende mededeling:

Hierbij deel ik U het volgende mede.

De algemeen hoofdredacteur van Elseviers Magazine, Dr. F. A. Hoogendijk heeft mij op 3 mei jl. een lijst toegezonden met de namen van personen ten aanzien van wie in het artikel in Elseviers Magazine van 24 april jl. «Amerikaanse geheime dienst waarschuwt: KGB drong door in de Tweede Kamer» is vermeld dat volgens een functionaris van de Amerikaanse geheime dienst met volstreekte zekerheid kan worden aangenomen dat zij in Nederland als KGB-agenten opereren.

Aan de toezending van deze lijst was een telefoongesprek tussen de heer Hoogendijk en mij voorafgegaan, waarbij deze had toegezegd mij nadere informatie te zullen verschaffen omtrent de redenen waarom betrokkenen op de vermelde lijst waren geplaatst.

Na evaluatie van de door de heer Hoogendijk nader verstrekte informatie ben ik van oordeel dat die in genen dele de in Elseviers Magazine geuite beschuldiging ten aanzien van de op bedoelde lijst vermelde personen kunnen dragen.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
W. F. de Gaay Fortman F. de Gaay Fortman

Enkele dagen tevoren, op 10 mei, had de commissie een brief ontvangen van de heer Van der Lek en diens fractiegenoot de heer Van der Spek waarin om een onderzoek werd gevraagd. De tekst van deze brief – die in afschrift werd gezonden aan de Minister van Binnenlandse Zaken, de Minister-President en de voorzitter van de Tweede Kamer – luidde als volgt:

Geachte commissie,

Zoals u ongetwijfeld bekend zal zijn hebben enkele persorganen de bewering verspreid dat de naam van een van ons beiden zou voorkomen op een lijst, waarvan de hoofdredacteur van een Nederlands weekblad beweert dat hij hem heeft ingeleverd bij de Minister van Binnenlandse Zaken, en die de namen zou bevatten van lieden die iets te maken zouden hebben met een bepaalde buitenlandse geheime dienst. Het is ons onbekend of er zo'n lijst bestaat, en zo ja, of de naam van een van ons daarop voorkomt.

De beschuldiging is zo belachelijk, dat het ons nauwelijks nodig lijkt hier nog eens te stellen dat er geen enkele relatie bestaat tussen een van ons beiden en welke geheime dienst dan ook. Het lijkt ons echter, niet alleen ter wille van onze goede naam en die van de partij die wij vertegenwoordigen, maar ook ter wille van de geloofwaardigheid van de Kamer, noodzakelijk dat onomstotelijk vast komt te staan dat deze beweringen op niets berusten.

Daarom is het onvoldoende, wanneer alleen op grond van een aan U of aan de Minister van Binnenlandse Zaken uitgebracht rapport zou worden vastgesteld dat het ingeleverde materiaal «niet overtuigend is», «weinig houvast biedt» of conclusies van die strekking. Wij menen er recht op te hebben dat elk van die beweringen die in dit zogenaamde «belastende» materiaal voorkomen in volle openbaarheid zo grondig wordt uitgezocht, dat daaruit een positieve conclusie kan worden getrokken, te weten dat de mogelijkheid van enige relatie onzerzijds met deze smeerlapperij is uitgesloten.

Daarvoor is nodig dat niet alleen het ingeleverde materiaal wordt getoetst maar dat tevens wordt uitgezocht door wie en op welke wijze deze belachelijke verhalen in de wereld zijn gebracht. Het is mogelijk dat de redacteurs van het bewuste weekblad een en ander zelf verzonnen hebben, en dat zij dus liegen wanneer zij beweren dat hun gegevens afkomstig zijn van een in Nederland opererende geheime dienst. Het is echter ook mogelijk dat deze beweringen inderdaad door een geheime dienst worden verspreid, al dan niet in samenwerking met de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Wanneer er inderdaad sprake blijkt te zijn van informatie afkomstig van derden lijkt het ons noodzakelijk dat de bron van deze voor de democratie uiterst schadelijke verhalen wordt opgespoord, en de eventuele medeverantwoordelijkheid van Nederlandse inlichtingen- of veiligheidsdiensten daaraan wordt vastgesteld, zodat op grond daarvan de vereiste stappen kunnen worden genomen om herhaling te voorkomen.

Wij menen er bovendien recht op te hebben, nu onze namen in het geding worden gebracht, inzage te krijgen van alles wat ooit door Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten over ons verzameld is. Wij hebben er geen enkel bezwaar tegen dat deze gegevens in volle openbaarheid worden behandeld. Er is niets in ons leven dat niet publiek bekend zou mogen zijn. Wij hebben om enige geheimhouding nooit gevraagd. En nu een of andere persoon (of instanties!) het nodig heeft gevonden, misschien wel op grond van dit soort geheime kletspraat, onze politieke integriteit in twijfel te stellen, willen wij dat iedere burger over de waarde van deze gegevens zijn eigen oordeel kan vellen.

Wij verzoeken de commissie daarom stappen te ondernemen om deze zaak in bovenbedoelde zin tot op de bodem uit te zoeken, en ons zo spoedig mogelijk te laten weten welke stappen dat zullen zijn. In het verleden hebben wij bij verschillende gelegenheden blij gegeven van onze twijfel aan de mogelijkheden van de commissie om werkelijke controle uit te oefenen over het doen en laten van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het lijkt ons dat er nu een kans is voor de commissie om te tonen dat zij in staat is althans in deze ene zaak de vereiste klaarheid te brengen.

Een afschrift van deze brief sturen wij aan de Minister van Binnenlandse Zaken, de Minister-President, en Kamervoorzitter Vondeling.

Hoogachtend,
Bram van der Lek,
Fred van der Spek

Naar aanleiding van deze brief besloot de commissie in een op 11 mei gehouden vergadering de verantwoordelijke ministers uit te nodigen voor een mondeling overleg over de vraag, of een der Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten in enigerlei vorm betrokken was geweest bij het in omloop brengen van de gewraakte verhalen. De commissie was van oordeel dat alleen een onderzoek naar die vraag van haar mocht worden verlangd.

In de loop van juni heeft de commissie dit overleg gevoerd, achtereenvolgens met de Minister van Binnenlandse Zaken als verantwoordelijke bewindsman voor het functioneren van de BVD, de Minister van Defensie voor de militaire inlichtingendiensten en de Minister-President voor de Inlichtingendienst Buitenland. Op grond van deze besprekingen kwam voor de commissie vast te staan dat deze diensten met de genoemde perspublicaties geen enkele bemoeienis hebben gehad.

Na een afsluitende bespreking zond de commissie de heren Van der Lek en Van der Spek op 24 juni haar antwoord. Zij hecht eraan dit antwoord hier volledig te vermelden omdat de beide verzoekers destijds ook hun brief aan de commissie tot een publiek stuk hebben gemaakt:

Zeer geachte heren Van der Lek en Van der Spek,

De vaste commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten uit de Tweede Kamer is de afgelopen weken enige malen bijeen geweest ter voorbereiding van haar antwoord op uw brief van 10 mei jl., waarin u de commissie verzoekt stappen te ondernemen naar aanleiding van de over één uwer in kranten geuite bewering dat hij in Nederland werkzaam zou zijn als agent van de Russische geheime dienst KGB.

Uw brief houdt drie concrete verzoeken in, waarop de commissie als volgt wil antwoorden.

In de eerste plaats vraagt u de commissie een onderzoek in te stellen naar de bron van de verhalen zoals die eerst in «Elseviers Magazine», later in «De Stem» en «De Gelderlander» zijn verschenen.

De commissie meent dat het instellen van zulk een onderzoek niet op haar weg ligt. Zij heeft tot taak het oefenen van parlementaire controle op het functioneren van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten, en in verband daarmee het behandelen van klachten van burgers die zich door onjuist optreden van deze diensten op enigerlei wijze benadeeld achten. Een onderzoek in algemene zin naar de bron van beweringen als hier bedoeld zou die taakomschrijving verre te buiten gaan.

In de tweede plaats verzoekt u de commissie de eventuele medeverantwoordelijkheid van Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten voor de verspreiding van de gewraakte verhalen vast te stellen.

De commissie heeft de verantwoordelijke ministers verzocht daarvoor een onderzoek in te stellen en vervolgens met elk dezer ministers mondeling overleg gevoerd. Op grond van de haar verstrekte inlichtingen is de commissie tot de overtuiging gekomen, dat van enige voorwetenschap of betrokkenheid in andere zin van een Nederlandse inlichtingen- of veiligheidsdienst bij de in geding zijnde publikaties geen sprake is geweest. Dit geldt zowel voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst als voor de Militaire Inlichtingendiensten en de Inlichtingendienst Buitenland.

In het bijzonder heeft de commissie nog nagegaan of met de «andere veiligheidsdienst», waarbij volgens een verklaring van de hoofdredacteur van «Elseviers Magazine» voor de rechter-commissaris in Amsterdam inlichtingen zouden zijn ingewonnen over de bron van het in dat weekblad verschenen verhaal, en waarbij de in dat verhaal vermelde gegevens zouden zijn geverifieerd, een Nederlandse dienst bedoeld kan zijn. Na het met de regering gevoerde overleg is voor de commissie komen vast te staan dat dergelijke contacten er niet zijn geweest.

Ten slotte verzoekt u de commissie te bevorderen dat u inzage krijgt in, zoals u het formuleert, «alles wat ooit door Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten over ons verzameld is».

De commissie meent aan dit verzoek niet te moeten voldoen. Van enige bemoeienis van een Nederlandse veiligheids- of inlichtingendienst met de ook in de ogen van de commissie zeer laakbare verhalen is immers gebleken geen sprake te zijn.

Met het bovenstaande meent de commissie de in uw brief gestelde vragen voldoende te hebben beantwoord. Mochten niettemin bij u vragen blijven bestaan die u aan de commissie wilt voorleggen, dan is zij gaarne bereid daarover met u op een overeen te komen tijdstip een gesprek te hebben.

Een afschrift van deze brief is gezonden aan de voorzitter van de Tweede Kamer, de minister-president, de minister van binnenlandse zaken en de minister van defensie.

De voorzitter van de commissie,
Ed. van Thijn

De griffier van de commissie,
J. P. Mulder

9. De militaire inlichtingendiensten

Op 17 februari 1976 heeft de commissie zich in een mondeling overleg met de minister van defensie nader georiënteerd omtrent de opzet en de werkwijze van de drie militaire inlichtingendiensten: de Marine Inlichtingendienst, de Landmacht Inlichtingendienst en de Luchtmacht Inlichtingendienst. De hoofden van deze diensten alsmede de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten woonden dit overleg bij.

De militaire inlichtingendiensten hebben, in de formulering van artikel IV, 2 van het KB van 1972, tot taak:

- a. het inwinnen van gegevens omtrent het potentieel en de strijdkrachten van andere mogendheden, welke nodig zijn voor een juiste opbouw en een doeltreffend gebruik van de krijgsmacht;
- b. het inwinnen van gegevens welke nodig zijn voor het treffen van maatregelen:
 1. ter voorkoming van activiteiten die ten doel hebben de veiligheid of paraatheid van de krijgsmacht te schaden;
 2. ter beveiliging van gegevens binnen de krijgsmacht waarvan de geheimhouding geboden is;
 3. ter bevordering van een juist verloop van mobilisatie en concentratie der strijdkrachten.

Het onder a vermelde inwinnen van militaire gegevens geschiedt in hoofdzaak met behulp van de Inlichtingendienst Buitenland.

Uit de commissie werd gevraagd of het voor Nederland nog wel zin heeft zelfstandig inlichtingen over het militaire potentieel van andere mogendheden in te winnen nu de Nederlandse defensie in bondgenootschappelijk verband is georganiseerd en de nationale strijdkrachten zijn toegewezen aan NAVO-bevelhebbers.

De minister antwoordde dat de NAVO geen eigen organisatie voor het verwerven en verwerken van inlichtingen heeft, maar daarvoor geheel afhankelijk is van de afzonderlijke landen. Naar het oordeel van de regering rust op Nederland de plicht hier naar vermogen een bijdrage te leveren.

Ook op andere gronden acht de regering het gewenst dat zij de mogelijkheid behoudt om zich een eigen, onafhankelijk oordeel te vormen over het potentieel en de bedoelingen van andere mogendheden. Zo vormt de beschikking over een eigen inlichtingenapparaat haars inziens een onontbeerlijke voorwaarde voor een goed wapenaankoopbeleid, dat immers afgestemd moet zijn op de uitrusting van mogelijke tegenstanders. Ook dragen de gegevens die de diensten verzamelt ertoe bij dat de regering een zo verantwoord mogelijke keuze kan doen uit de produkten der vele elkaar concurrerende leveranciers in het buitenland.

De taken der militaire inlichtingendiensten, in artikel IV, 2 onder b vermeld, zijn te onderscheiden in een veiligheidstaak en een contra-inlichtingentaak. De veiligheidstaak omvat onder meer de beveiliging van documenten en kwetsbaar materiaal en de zorg voor betrouwbaar personeel. De contra-inlichtingentaak is gericht tegen spionage, sabotage en andere clandestiene activiteiten in de krijgsmacht. Deze laatste taak wordt in nauwe samenwerking met de BVD verricht.

Ter verzekering van de betrouwbaarheid uit veiligheidsoogpunt van het beroeps- en vrijwillig dienend personeel in de krijgsmacht dienen de antecedenten- en veiligheidsonderzoeken. Voor de Koninklijke Landmacht worden deze uitgevoerd door de Landmacht Inlichtingendienst, die tevens de veiligheidsonderzoeken voor het burgerpersoneel van Defensie verricht. De Luchtmacht Inlichtingendienst verzorgt eveneens de veiligheidsonderzoeken voor het eigen krijgsmachtsonderdeel, maar deze dienst heeft op het ogenblik de mogelijkheid in studie om voor een deel daarvan medewerking van de BVD te verkrijgen zodat het eigen apparaat zal kunnen worden ingekrompen. Aan de uitvoering van de veiligheidsonderzoeken voor de Koninklijke Marine verleent de BVD reeds medewerking.

De commissie heeft er met instemming kennis van genomen dat sinds zij haar vorige verslag uitbracht een concept-regeling antecedentenonderzoeken militaire ambtenaren is ontworpen die in hoofdzaak dezelfde rechts-waarborgen en verweermogelijkheden bevat als voor het burgerpersoneel in rijksdienst zijn neergelegd in de Beschikking Antecedentenonderzoeken van 14 oktober 1969. In haar vorige verslag (Kamerstuk 13 405, nr. 1, blz. 7) heeft de commissie op uitbreiding van de verweermogelijkheden ook voor militair personeel bij de regering aangedrongen. Zij stelt met voldoening vast dat aan dit verlangen thans wordt tegemoet gekomen. De in uitzicht gestelde regeling houdt onder meer in, dat straks ook (aspirant-)militaire ambtenaren bij een «adviescommissie inzake de veiligheidsonderzoeken betreffende militaire ambtenaren» bezwaar kunnen maken wanneer zij op grond van een veiligheidsonderzoek niet voor benoeming in een militaire functie in aanmerking zijn gekomen. De daarbij te volgen procedure zal praktisch dezelfde zijn als die welke geldt voor de adviescommissie inzake de veiligheidsonderzoeken voor burgerlijke rijksambtenaren, de zogenaamde Commissie-Van der Hoeven. De ontworpen regeling zal, naar de minister de commissie heeft meegedeeld, binnen afzienbare tijd in werking kunnen treden in het kader van het nieuwe algemeen militair ambtenarenreglement.

Het voorgaande geldt uitsluitend voor beroeps- en vrijwillig dienende militairen. Op dienstplichtigen is dit complex van regels niet van toepassing omdat hun rechtspositie van een andere aard is. Zo kunnen zij niet op grond van hun antecedenten uit de dienst worden ontslagen. (De Dienstplichtwet laat slechts uitsluiting of ontslag toe in geval van gevangenisstraf van een half jaar of meer.) Voor een dienstplichtige kan de uitkomst van een antecedentenonderzoek uitsluitend tot «signalering» leiden. Daaronder is te verstaan een schriftelijke mededeling aan de betrokken commandant dat een dienstplichtige tot op zekere hoogte een veiligheidsrisico vormt. Met deze signalering wordt bij de tewerkstelling van de dienstplichtige rekening gehouden in die zin, dat hij geweerd wordt uit functies waar hij zulk een risico kan opleveren. Signalering geschiedt zowel op grond van politieke antecedenten als op grond van strafrechtelijke veroordelingen of andere justitiële gegevens, voor zover uit veiligheidsoogpunt van belang.

Om de commissie een indruk te geven van de aantallen dienstplichtigen waarom het hier gaat deelde de minister mee, dat op een lichtingsploeg van circa 46 000 man er 379 – of circa 0,8 % – werden gesignaleerd.

In haar overleg met de minister heeft de commissie de vraag opgeworpen of het aan eventuele signalering ten grondslag liggende antecedentenonderzoek wel steeds met de vereiste zorgvuldigheid kan geschieden. Het gaat jaarlijks om grote aantallen dienstplichtigen wier antecedenten in korte tijd door de molen van een overwegend administratief onderzoek moeten, met als voornaamste bron de politie in de woonplaats van de betrokkene. Is de kans op fouten in een dergelijke procedure niet aanzienlijk? En wat zijn dan de gevolgen voor de dienstplichtige?

In antwoord op deze vragen werd opgemerkt dat het onderzoek inderdaad vrij oppervlakkig is, en daarom ook voor Defensie niet geheel bevredigend, maar dat het gezien de grote aantallen dienstplichtigen om praktische redenen nauwelijks anders kan. Werkelijke schade ondervindt de dienstplichtige niet van signalering, noch gedurende zijn dienstdaag, noch bij terugkeer in de maatschappij.

In antwoord op nadere vragen uit de commissie deelde de minister mee dat een dienstplichtige zelf niet weet of hij gesignaleerd is en daartegen derhalve ook niet in verweer kan komen. Wel zal te zijner tijd in de rechtspositieregeling voor dienstplichtigen een beklagprocedure kunnen worden opgenomen.

De commissie acht spoedige totstandkoming van een dergelijke verweermogelijkheid gewenst. Zij stelt zich voor in het kader van de in uitzicht gestelde nieuwe rechtspositieregeling voor dienstplichtigen de hele materie van het antecedentenonderzoek en de daarbij te betrachten zorgvuldigheid nader te bezien.

De minister deelde desgevraagd nog mede dat een nieuwe ruimere regeling in de maak is voor het reizen door militairen naar landen waarvoor thans reisbeperkingen gelden. Zodra deze regeling gereed is, zal zij aan de vaste commissie worden meegedeeld.²

10. De Inlichtingendienst Buitenland

Op 20 december 1976 heeft de commissie op haar verzoek met de minister-president, minister van algemene zaken, mondeling overleg gevoerd over de opzet en de werkwijze van de Inlichtingendienst Buitenland. Daarbij waren de coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en het hoofd van de IDB aanwezig.

De IDB heeft, naar de omschrijving van artikel V, 1 van het KB van 1972 betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, tot taak «het inwinnen van gegevens betreffende het buitenland, welke voor de regering van belang kunnen zijn». De toelichting op het KB voegt daaraan toe: «De dienst heeft derhalve geen aandeel in de keuze van de noodzakelijke informatie en in de analyse en de bestudering van de verkregen gegevens voor zover het betreft de beoordeling van de waarde ervan voor de beleidsvorming. Deze geschiedt door de ministeries aan wie de gegevens, al naar gelang de hun toevertrouwde belangen, ter beschikking worden gesteld».

In het overleg met de minister-president is de commissie meegedeeld, dat nadat de IDB met het genoemde KB van 1972 binnen het organisatorische verband van Algemene Zaken was teruggekeerd, zich problemen hebben voorgedaan die aan een bevredigend functioneren van de dienst in de weg hebben gestaan. Voor een deel lagen die problemen in de personele sfeer, voor een deel hadden ze te maken met de beperktheid van de hiervoor geciteerde taakomschrijving die – gezien de toelichting daarop – de medewerkers van de dienst uitsluitend het inwinnen van gegevens opdraagt, en hen niet in de gelegenheid stelt zich ook in zekere mate bezig te houden met het beoordelen en waarderen van die gegevens op hun mogelijke betekenis voor de beleidsvorming.

De regering meent voor de moeilijkheden die zich hebben voorgedaan een bevredigende oplossing te hebben gevonden door wijziging te brengen in de interne organisatie van de IDB en door de dienst nu ook een zekere mate van verwerking van de verkregen gegevens op te dragen. De nieuwe werkwijze is ten dele al praktijk. Zij zal worden opgenomen in de in uitzicht gestelde nieuwe wettelijke regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, ter vervanging van het huidige KB, waaraan een interdepartementale werkgroep thans werkt.

Over het werk van de IDB deelde de minister-president onder meer mede, dat circa 80 procent van de verzamelde gegevens van militaire aard is. De overige 20 procent ligt op politiek-economisch terrein. De regering streeft ernaar, de laatste sector meer accent te geven.

Om de activiteiten van de dienst nauwkeuriger te richten zal bij de toedeling van taken worden uitgegaan van een basisinlichtingenplan, op te stellen door de eind 1976 tot stand gekomen ministeriële commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (zie de Staatscourant van 27 december 1976, nr. 252). In deze commissie hebben zitting de minister-president en de ministers van buitenlandse zaken, justitie, binnenlandse zaken en defensie.

De commissie meent met vermelding van bovenstaande punten uit het overleg met de minister-president te moeten volstaan. Hoewel erkentelijk voor dit overleg en voor de daarbij door de regering aan de dag gelegde openhartigheid, moet zij er haar teleurstelling over uitspreken dat zij pas in een zo laat stadium is ingelicht over de toch niet geringe moeilijkheden die zich bij de IDB hebben voorgedaan. De commissie vertrouwt dat de regering in de toekomst over zulke zaken nauwer contact met haar zal onderhouden, en niet pas opening van zaken zal geven nadat een gewijzigde opzet al in hoofdzaak zijn beslag heeft gekregen.

² Bij brief van 18 mei 1977 heeft de minister een nieuwe regeling ter kennis van de commissie gebracht. De beschikking waarin deze regeling is vervat is als bijlage bij dit verslag gevoegd.

Aan het einde van deze parlementaire periode, waarin zij vier jaar in ongewijzigde samenstelling werkzaam is geweest, wil de commissie niet nalaten uiting te geven aan haar waardering voor de wijze waarop de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Nederland hun moeilijke taak verrichten. Haar vertrouwen in de correcte taakopvatting van de daar werkzame ambtenaren is in deze jaren bevestigd.

De voorzitter van de commissie,
Van Thijn

De griffier van de commissie,
Mulder

Regeling inzake het doorbrengen van verlof en bewegingsvrijheid door militairen buiten het land van plaatsing

De Minister van Defensie,

Overwegende:

dat het, om redenen verband houdende met de veiligheid van de Staat of zijn bondgenoten, noodzakelijk kan zijn het in bepaalde landen doorbrengen door militairen van verlof en bewegingsvrijheid te binden aan voorafgaande toestemming;

Gelet op:

artikel 45 van het Reglement rechtstoestand militairen zeemacht (Stb. 1931, 377) en artikel 70 van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht en der Koninklijke luchtmacht (Stb. 1931, 378);

Besluit:

Artikel 1

1. Onder «het doorbrengen van verlof in een land of plaats» wordt in deze regeling verstaan het tijdens verlof:

- a. verblijven in een land of plaats, zulks met inbegrip van het reizen door een land of plaats, alsmede van een in een reisschema (voor vliegtuig of schip) opgenomen tussentijds oponthoud.
- b. verblijven aan boord van een schip, varende onder de nationale vlag b. een land, genoemd in artikel 2, tweede lid, onder *b*.

2. Onder «verlof» wordt in deze regeling mede begrepen «bewegingsvrijheid».

Artikel 2

1. De militair die hem verleend verlof gedurende meer dan 48 uur wenst door te brengen buiten het land waar hij is geplaatst, dient – behoudens in de gevallen, bedoeld in het volgende lid – vooraf schriftelijk aan zijn commandant kennis te geven van het land (de landen) en de plaats(en) waar hij voornemens is het verlof door te brengen, en wel zoveel mogelijk onder vermelding van zijn verlofadres(sen).

2. De militair die hem verleend verlof geheel of gedeeltelijk wenst door te brengen in:

- a. West-Berlijn;
- b. een of meer der hieronder genoemde landen:
 - Albanië
 - Bulgarije
 - Cuba
 - Duitse Democratische Republiek (incl. Oost-Berlijn)
 - Hongarije
 - Joegoslavië
 - Mongoolse Volksrepubliek
 - Noord-Korea
 - Polen
 - Roemenië
 - Socialistische Republiek Viëtnam
 - Tsjechoslowakije
 - Unie van Socialistische Sovjet Republieken
 - Volksrepubliek China;

- c. een land(sdeel) waar feitelijk een gewapend conflict bestaat;

dient daarvoor schriftelijk toestemming te vragen, indien hij behoort tot:

- de Koninklijke marine: aan de Directeur Personeel;
- de Koninklijke landmacht of de Koninklijke luchtmacht: aan de Bevelhebber van het betrokken krijgsmachtdeel.

Artikel 3

1. Als regel wordt geen toestemming verleend voor het doorbrengen van verlof in West-Berlijn dan wel in één of meer landen, bedoeld in artikel 2, tweede lid, onder b en c, aan de militair:

- a. die is tewerkgesteld in een kwetsbare functie, of die korter dan één jaar vóór de datum van het voorgenomen vertrek in zodanige functie was tewerkgesteld;

- b. die normaliter gegevens behandelt die hoger dan «geheim» zijn geclassificeerd, of die korter dan één jaar vóór de datum van het voorgenomen vertrek dergelijke gegevens placht te behandelen;

- c. ten aanzien van wie, in het belang van de veiligheid van de Staat of zijn bondgenoten, op andere veiligheidsgronden daartegen bezwaren bestaan.

2. Van het vorige lid zal worden afgeweken, indien naar het oordeel van de Minister van Defensie het nationaal belang dat wenselijk maakt, of indien dringende persoonlijke belangen van de militair dit vereisen en het nationaal belang zich niet tegen de inwilliging van zijn verzoek verzet.

Artikel 4

1. De in artikel 2, eerste lid, bedoelde kennisgeving dient gelijktijdig met de verlofaanvraag – of indien zodanige aanvraag (in geval van bewegingsvrijheid) niet nodig is, uiterlijk bij vertrek van het onderdeel – bij de betrokken commandant te worden ingediend.

2. Het in artikel 2, tweede lid, bedoelde verzoek dient, behoudens een geldige reden van verhindering ten minste een maand vóór de datum van het voorgenomen vertrek langs de hiërarchieke weg te worden ingediend.

Artikel 5

Indien gebruik wordt gemaakt van een toestemming tot het ondernemen van een reis naar West-Berlijn, dient de militair zich rechtstreeks met een vliegtuig van een maatschappij van een ander land dan van de landen genoemd in artikel 2, tweede lid, onder b, van een West-Europees luchtvaartterrein naar een luchtvaartterrein in West-Berlijn te begeven en omgekeerd met een vliegtuig van eenzelfde maatschappij van een luchtvaartterrein in West-Berlijn naar een West-Europees luchtvaartterrein.

Artikel 6

1. Indien toestemming is verleend tot het doorbrengen van verlof in West-Berlijn of in één of meer van de landen genoemd in artikel 2, tweede lid, onder b en c, dient de militair in verband met de daaraan verbonden veiligheidsrisico's, voor vertrek door een functionaris van de inlichtingendienst van het krijgsmachtsdeel waartoe hij behoort omtrent de risico's te worden geïnformeerd.

2. Na terugkomst van de betrokken militair zal de in het vorige lid bedoelde inlichtingenfunctionaris zich met hem verstaan, teneinde na te gaan of op de reis incidenten hebben plaatsgevonden, die van belang kunnen zijn uit veiligheidsoogpunt.

Artikel 7

1. Voor het dragen van uniform en burgerkleding bij verblijf in het buitenland wordt verwezen naar het Koninklijk besluit van 14 mei 1955, Stb. 214, opgenomen in onderscheidenlijk bijlage 1 bij VVKM 170 en L.O. 55150-L-Lu, codenr. 57/21, alsmede de bijbehorende ministeriële uitvoeringsbepalingen (VVK 170, bijlage 2, pt.140; lao 55272, codenr. 57/21a; luo 55565, codenr. 57/21 a).

2. In afwijking van het bepaalde in de regelingen betreffende het legitimatiebewijs KM (VVKM 314, punt 3112) respectievelijk het militair paspoort lao nr. 62077, codenr. 55/48; luo nr. 70510, codenr. 56/44, onder I, 1, tweede alinea), dient dit legitimatiebewijs respectievelijk militair paspoort niet te worden meegenomen door de militair die zich met verlof begeeft naar West-Berlijn, dan wel naar één of meer van de landen genoemd in artikel 2, tweede lid, onder b.

Artikel 8

1. Met ingang van de datum van inwerkingtreding van deze beschikking vervallen:

- a. de punten 1220 t/m 1227 van de ministeriële beschikking van 2 augustus 1965, nr. 703.313/537.595, opgenomen in circulaire zeemacht 2304g;
- b. hoofdstuk 5 van deel I van het Voorschrift Reizen en Oefeningen Buitenland;
- c. de artikelen 7, 8, 22 en 23 van onderdeel B (Verlof en bewegingsvrijheid) van de ministeriële beschikking van 8 maart 1962, nr. P. 119.334 U (opgenomen in lao 62013, codenr. 21/34; luo 62519, codenr. 21/32).

2. Met ingang van de datum van inwerkingtreding van deze beschikking worden ingetrokken:

- a. de ministeriële beschikking van 18 juni 1965, nr. 200.842/5C (opgenomen in lamed 026-65, codenr. 81/26; lumed 522-65, codenr. 81/25);
- b. de ministeriële beschikking van juli 1963 nr. 200.842/4S (opgenomen in lamed 067-63, codenr. 51.16/17; lumed 541-63, codenr. 51.16/18).

Artikel 9

1. Deze beschikking treedt in werking met ingang van 1 juni 1977.

2. Deze beschikking zal worden opgenomen in de circulaire voor de zeemacht, de landmachtorders en de luchtmachtorders.

De Minister voornoemd,
A. Stemerding